

УДК 63.005.658

Є. Б. Геллер,
здобувач, Київський національний університет будівництва і архітектури

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ МЕТОДІВ ПРОЦЕСУ БЮДЖЕТУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

E. Geller,
Competitor, Kyiv national university of constitutions and architecture

ANALYSIS OF BASIC METHODS OF PROCESS OF BUDGETING ON ENTERPRISE

В статті проводиться аналіз основних методів формування процесу бюджетування на рівні підприємства. Характеризуються основні закони та визначаються системні принципи бюджетування підприємства. Визначаються ресурсні фактори даного процесу.

In the article the analysis of basic methods of forming of process of budgeting is conducted at the level of enterprise. Basic laws are characterized and determined principles of budgeting of enterprise the systems. The resource factors of this process are determined.

Ключові слова: бюджет, бюджетування, баланс, капітал, інвестиції, структура капіталу, фінансування.

Key words: budget, budgeting, balance, capital, investments, capital structure, financing.

ВСТУП

У практиці фінансової діяльності часто доводиться вирішувати питання визначення потреби суб'єкта господарювання у вкладеннях для забезпечення виробництва відповідного обсягу продукції (робіт, послуг) та забезпечення цих потреб відповідними фінансовими ресурсами. Для вирішення цих проблем у практиці використовується бюджетування даного процесу, в результаті чого досягається фінансова рівновага між потребою в капіталі та необхідними для цього фінансовими ресурсами.

Потреба в капіталі визначається в розмірі грошового еквівалента потреби підприємства у грошових коштах і матеріальних засобах, що необхідні для виконання поставлених цілей.

У практиці фінансово-господарської діяльності підприємств в економічно розвинутих країнах стабільну мінімальну потребу в капіталі покривають за рахунок власного капіталу, а тимчасову різницю між максимальною та мінімальною потребою за рахунок коштів кредиторів. Прогнозування потреби в капіталі проводиться за видами діяльності. Основна частина грошових видатків підприємства пов'язана із забезпеченням основної діяльності. Базою

для визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для покриття таких витрат є бюджети виробництва і реалізації продукції.

Бюджет виробництва і реалізації розробляється на основі обраної стратегії розвитку підприємства, наявного виробничого потенціалу з врахуванням показників збуту продукції. Для цього визначається потреба в капіталі для фінансування оборотних активів. При проведенні відповідних розрахунків необхідно враховувати, що потреба в капіталі в даному випадку виникає лише за наявності часового розриву між моментом відвантаження готової продукції зі складу та моментом надходження грошових коштів на рахунки підприємства.

Визначення потреби в капіталі для фінансування обігових активів у відповідних методичних вказівках рекомендується проводити через їх нормування та планування джерел їх фінансування. В економічній літературі такий розрахунок рекомендується проводити за кумулятивним та елективним методами. При цьому за кумулятивним методом потреба в капіталі визначається множенням загальної тривалості відволікання коштів в оборотні активи протягом одного операційного періоду (в днях)

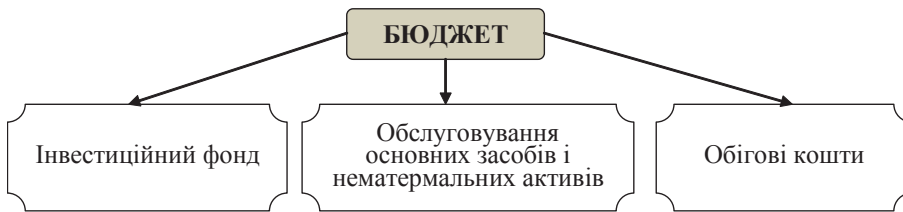

Рис. 1. Структурні елементи "бюджету" підприємства

на середньоденні витрати. Елективний метод передбачає одноденні витрати за окремими елементами перемножити на кількість днів в періоді, протягом якого ці витрати відволікаються в оборотні активи.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для здійснення основної діяльності суб'єкт господарювання повинен мати у своєму розпорядженні основні засоби і нематеріальні активи. Потреба в капіталі для фінансування таких активів виникає в таких випадках:

— у разі заснування нового підприємства або започаткування виробництва нових видів

продукції;
 — при розширенні виробництва, яке неможливо забезпечити наявними потужностями;
 — у разі технічного переозброєння з метою підвищення продуктив-

ності праці чи поліпшення якості продукції.

Таким чином, користуючись основами системного аналізу можна стверджувати, що визначальним при формуванні бюджету підприємства є забезпечення таких основних складових (рис. 1):

— обсяг потреби у фінансових ресурсах для фінансування придбання основних засобів і нематеріальних активів розраховується на основі їх первинної вартості та кількості;

— загальна потреба в капіталі для основної діяльності розраховується як сума капіталу, необхідного для фінансування основних за-

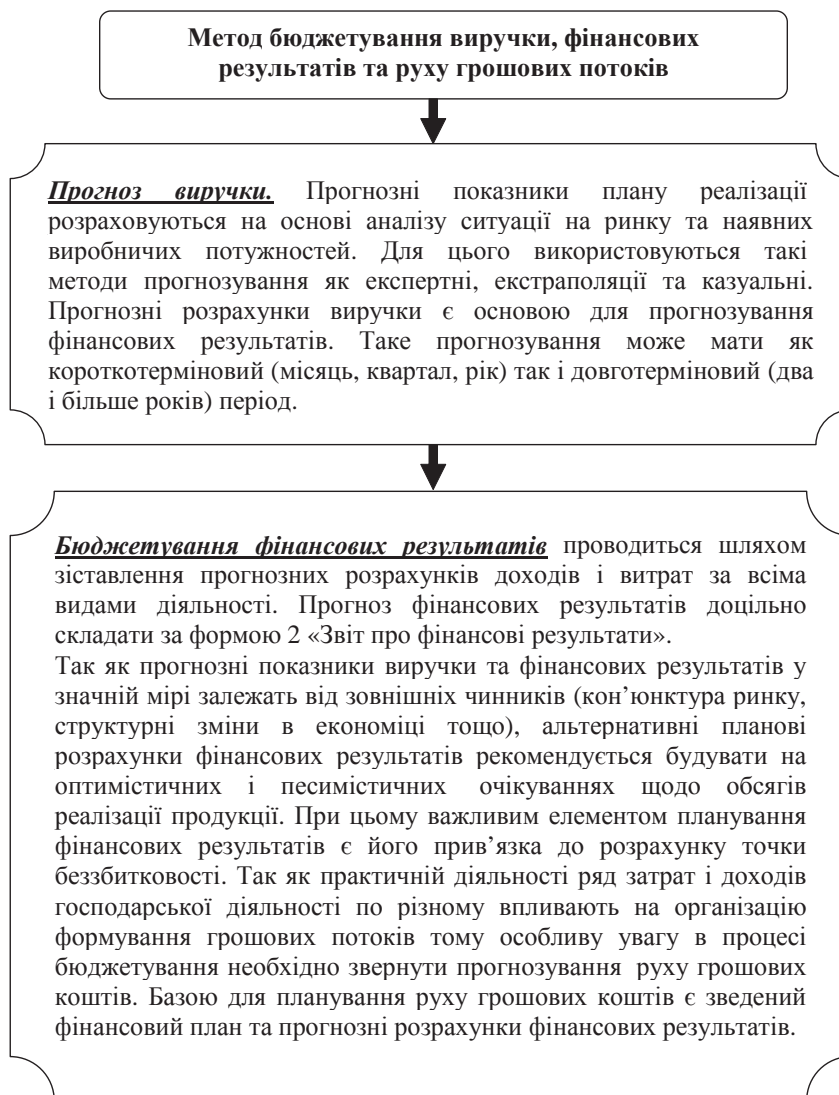

Рис. 2. Метод бюджетування виручки

собів і нематеріальних активів та капіталу для фінансування оборотних активів;

— фінансування витрат, не пов'язаних з основною діяльністю (проведення фінансових інвестицій, покриття затрат не виробничого характеру) повинно здійснюватися за залишковим принципом за рахунок прибутку. Розрахунок обсягів фінансових ресурсів, необхідних для покриття цих затрат проводиться виходячи з планової величини таких затрат.

У залежності від специфіки підприємства та його ресурсних можливостей розглянемо основні методи процесу бюджетування на підприємствах.

Метод бюджетування виручки, фінансових результатів та руху грошових потоків. Розглянемо особливості використання даного через виокремлення етапності (рис. 2).

Метод бюджетування капіталу підприємства (рис. 3).

Важливе значення в забезпеченні фінансової рівноваги на підприємстві, забезпечення стабільної платоспроможності та ліквідності під час прийняття відповідних фінансових рішень стосовно джерел покриття потреби в капіталі має дотримання таких правил фінансування:

- золотого правила фінансування;
- золотого правила балансу;
- правила вертикальної структури капіталу.

Золоте правило фінансування виражає необхідність узгодження строків, на які мобілізуються фінансові ресурси зі строками, на які вони вкладаються в реальні чи фінансові інвестиції, тобто за цим правилом фінансовий капітал повинен бути мобілізований на термін, не менший від того, на який даний капітал заморожується в необоротних та оборотних активах підприємства. В результаті дотримання золотого правила фінансування зберігається фінансова рівновага між обсягом фінансового капіталу та його вкладенням у відповідні інвестиції.

Така фінансова рівновага забезпечується якщо:

1. Довгострокові активи: Довгострокові пасиви ≤ 1 ;
2. Короткострокові активи: Короткострокові пасиви ≥ 1 .

Дотримання цих вимог забезпечує підприємству стабільну ліквідність і платоспроможність. Тому таке узгодження процесу залучення та використання капіталу повинно проводитися на стадії планування потреби в ресурсах та джерелах їх покриття.

Рис. 3. Метод бюджетування капіталу

Золоте правило балансу в економічній літературі розглядається як більш конкретизована форма золотого правила фінансування в напрямку узгодження термінів фінансування (конгруентності).

З метою досягнення паралельності строків мобілізації і використання фінансових ресурсів золоте правило балансу вимагає дотримання певних співвідношень між окремими статтями активу і пасиву балансу. Для цього повинні виконуватися такі дві умови:

— потреба в капіталі для фінансування необоротних активів повинна покриватися за рахунок власного капіталу і довгострокових позичок, тобто: (Власний капітал + Довгострокові позички): Необоротні активи ≥ 1 ;

— довгострокові капітальні вкладення повинні фінансуватися за рахунок коштів мобілізованих на довгостроковий період, тобто довгострокові пасиви повинні використовуватися не тільки для фінансування необоротних активів, а і для фінансування довгострокових оборотних активів (оборотних активів авансованих в стратегічні запаси сировини, неліквідні товари тощо): (Власний капітал + Довгострокові позички): (Необоротні активи + Довгострокові оборотні активи) ≥ 1 .

Дане правило діє якщо сума нарахованої амортизації збігається за обсягами і термінами з погашенням залученого капіталу і якщо грошових надходжень є достатньо для забезпечення розрахунків у процесі операційної діяльності.

Правило вертикальної структури капіталу пов'язане з аналізом складу і структури джерел формування капіталу в напрямку дотримання певного співвідношення між власним і позичковим капіталом підприємства. Для проведення такого аналізу розраховуються коефіцієнт заборгованості та коефіцієнт незалежності.

Коефіцієнт заборгованості характеризує

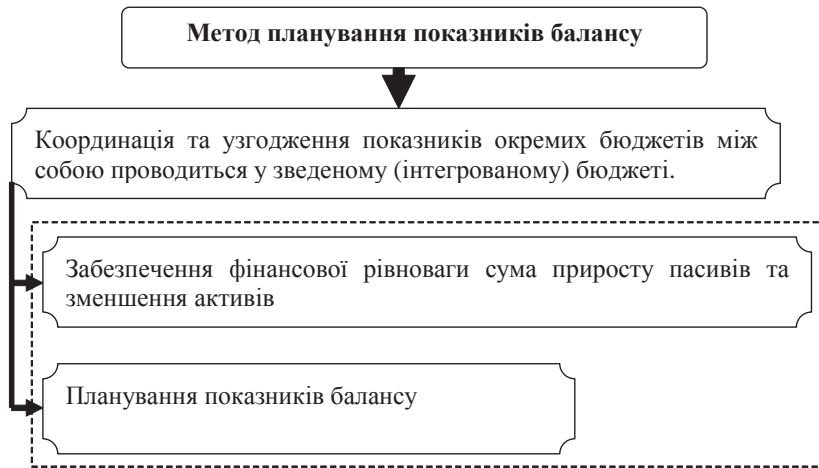

Рис. 4. Метод планування показників балансу

залежність підприємства від позичкового капіталу і визначається як відношення позичкового капіталу до джерел власних коштів. При цьому зростання рівня заборгованості свідчить про зростання фінансового ризику.

Коефіцієнт незалежності визначається як відношення власних коштів до валюти балансу. При визначенні оптимальної структури капіталу слід враховувати, що головною метою діяльності підприємства є максимізація прибутку в довготерміновому періоді. Такої максимізації можна досягти при залученні додаткових фінансових ресурсів.

Через те що власні фінансові ресурси є обмеженими підприємство залучає позичені ресурси. Якщо рентабельність сукупного капіталу (рентабельність активів) перевищує проценти за користування позиками, то підприємству буде вигідно їх залучати. В протилежному випадку залучення позик є невигідним, адже виникають відповідні фінансові ризики. Тому при залученні позичених ресурсів в цьому випадку, мета підприємства в одержанні максимального прибутку може конфліктувати з мінімізацією фінансового ризику. Тому важливо визначити таку структуру капіталу підприємства, при якій досягається оптимальне співвідношення між ризиком структури капіталу та рентабельністю власного капіталу.

Функціональна залежність між рентабельністю власного капіталу та його структурою виражається в показнику фінансового лівереджу. Цей показник дозволяє знайти наближене значення оптимальної структури капіталу. При цьому оптимальною буде така структура капіталу підприємства, при якій досягається оптимальне співвідношення між ризиком структури капіталу та рентабельністю власного капіталу. В результаті досягається максимізація ринкової вартості підприємства і його корпо-

ративних прав.

Підвищення рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позичкового капіталу називається ефектом фінансового лівереджу або ефектом фінансового важеля. Цей показник характеризує ефект фінансування діяльності підприємства в напрямку підвищення рентабельності власного капіталу за рахунок збільшення частки позичкового капіталу. При його аналізі можуть спостерігатися такі закономірності:

1. Якщо рентабельність активів перевищує проценти за користування позичковими коштами і процентна ставка за кредитами є стабільною, рентабельність власного капіталу зростає пропорційно із зростанням частки заборгованості в структурі капіталу.

2. Якщо рентабельність активів дорівнює процентам за кредит, то незалежно від рівня заборгованості рентабельність власного капіталу до оподаткування дорівнюватиме рентабельності активів і процентам за кредит.

3. Якщо рентабельність активів нижча за проценти за користування позичками, то рентабельність власного капіталу знижується і може досягти негативного значення.

4. Якщо рентабельність активів дорівнює нулю або є негативною, то рентабельність власного капіталу із зростанням заборгованості за позиками має тенденцію до пришвидшеного зростання.

Метод планування показників балансу (рис. 4.)

Координація та узгодження показників окремих бюджетів між собою проводиться у зведеному (інтегрованому) бюджеті. В ньому узгоджуються сумарні зміни в статтях активів та пасивів протягом планового періоду. При цьому в активі такого бюджету відображаються зміни у використанні фінансових ресурсів

(приріст активів та зменшення пасивів), а в пасиві — зміни у джерелах залучення фінансових ресурсів (збільшення пасивів та зменшення активів). Такі зміни пояснюються тим, що будь-яке збільшення активів чи зменшення пасивів пов'язане з використанням фінансових ресурсів, а зменшення активів чи збільшення пасивів вказує на залучення додаткових ресурсів.

Для забезпечення фінансової рівноваги сума приросту пасивів та зменшення активів повинна дорівнювати величині приросту активів та зменшення пасивів. У результаті побудова такого балансу дає можливість виявити зміни показників балансу, що прогножуються в окремих періодах, а також проаналізувати причини таких змін.

Плановий баланс складається на основі очікуваних показників поточного періоду та прогнозних змін в окремих статтях і розділах планового періоду. Розрахунок планових показників такого балансу проводиться з використанням інформації, що міститься в бюджеті інвестицій, оперативному фінансовому плані, бюджеті товарно-матеріальних цінностей, бюджеті прибутків і збитків, а також в інших бюджетах.

Плануючи показники балансу, їх потрібно перевіряти на предмет узгодженості з обраною фінансовою стратегією та дотримання правил фінансування, зокрема визначеного рівня структури капіталу, показника покриття необоротних активів за рахунок довгострокових пасивів тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Таким чином, визначальними при формування бюджету підприємства є управління резервним (інвестиційним капіталом) та обіговими коштами.

Виділимо основні правила здійснення даного процесу: прогноз руху грошових потоків Cash-flow рекомендується проводити в двох напрямках:

- планування планового обсягу Cash-flow від усіх видів діяльності;
- прогноз основних напрямів використання Cash-flow (інвестування, погашення кредитів, розподіл прибутку тощо).

Література:

1. Алексєєв І.В. Бюджетна система: [навч. посіб]. / І.В. Алексєєв, Н.Б. Ярошевич, А.М. Чушак-Голобородько. — К.: "Хай — Тек Прес", 2007. — 368 с.
2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії. Вступ до фінансової науки /

Ш. Бланкарт [За наук. ред. В.М. Федосова]. — К.: Либідь, 2000. — 654 с.

3. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник. / О.Д. Василик. — К.: НІОС. — 2000. — С. 416.

4. Демянишин В.Г. Теоретична коцептуалізація бюджету держави / В.Г. Демянишин // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 9. — С. 3—11.

5. Демянюк А.В. Фіскальний федералізм та проблеми збалансованості бюджетів / А.В. Демянюк // Фінанси України. — 2005. — № 10. — С. 23—28.

6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про Основні напрямки бюджетної політики на 2011 рік" від 04.06.2010 року № 2318-VI. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-56650.html>

7. Фещенко А.В. Бюджетна система України: навч. пос. / А.В. Фещенко, П.В. Проноза, Н.В. Кузьминчук. — К.: "Кондор", 2008. — 440 с.

8. Геллер Є.Б. Бюджетна політики як функціональний елемент формування бюджету підприємства / Є.Б. Геллер // Інвестиції та держава. 2013, — № 5. — С. 25—30.

References:

1. Aleksieiev, I.V., Yaroshevych, N.V. and Chushak-Holoborod'ko, A.M. (2007) Biudzhetna systema [The budget system], Khaj — Tek Pres, Kyiv, Ukraine.
 2. Blankart, Sh. (2000) Derzhavni finansy v umovakh demokratii. Vstup do finansovoi nauky [Public finances in a democracy. Introduction to Financial Sciences], Lybid, Kyiv, Ukraine.
 3. Vasylyk, O.D. (2000), Teoriia finansiv [Theory of Finance], NIOS. Kyiv, Ukraine.
 4. Demianyshyn, V.H. (2007) "Theoretical basis kotseptu state budget" Aktual'ni problemy ekonomiky, vol 9, pp. .3-11.
 5. Demianiuk, A.V. (2005) "Fiscal Federalism and problems balancing budgets", Finansy Ukrainy, vol 10, pp. 23—28.
 6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2010) "On main directions of budgetary policy for 2011", available at: <http://do.gendocs.ru/docs/index-56650.html> (Accessed 4 June 2010).
 7. Feschenko, A.V., Pronoza, P.V. and Kuz'mynchuk, N.V. (2008) Biudzhetna systema Ukrainy [The budget system of Ukraine.], Kyiv, Ukraine.
 8. Hiellier, Ye.V. (2013) "Fiscal policy as a functional element of enterprise budgeting" Investytsii ta derzhava, vol 5, pp. 25—30.
- Стаття надійшла до редакції 19.09.2013 р.